

Az 1876-os évre vonatkozólag sajnálattal állapítja meg, hogy a himlőjárvány miatt 2 hétre be kellett zárni az iskolát, továbbá a tanköteles gyermekek számának megcsappanása, illetve a községet sújtó egyéb problémák miatt a segédtanítói állomást be kellett szüntetni, és a két osztályt egy tanító alatt voltak kénytelenek egyesíteni. Az írástudók arányával kapcsolatban a községi bíró meglepedését fejezte ki, mondván, hogy más községek esetében sem jobb a helyzet.¹⁵

Annak megállapítására, hogy Nyilassy Ferenc vagy Kis Miklós álláspontja tükrözte-e a valóságot, több forrás is lehetőséget ad. A korábbiakban már szóltam arról, hogy a község még az iskola kibővítésének évében, tehát 1874-ben két segédtanítói pályázatot is közzétett a *Néptanítók Lapjában*, melyet a *Historia Domus* is megerősít, hiszen név szerint is ismerteti, hogy az 1874–1875-ös években kik működtek segédtanítóként a községben, s valóban tanítói szobát is biztosítottak számukra. Ebben a tekintetben kétségkívül a községi bíró állításai voltak valóságok. Kis Miklós azon állítása, hogy a himlőjárvány miatt be kellett zárni az iskolát, szintén valósnak mondható, ugyanis a plébániai anyakönyveket átvizsgálva megállapíthatjuk, hogy 1876 januárja és márciusa között valóban volt a községben himlőjárvány, mely 10 gyermek életét oltotta ki, s ebből 3 tanköteles korú volt.¹⁶ Az írástudatlanok aránya viszont kétségtelenül magas volt, az 1880-as népszámlálás adatai szerint a község lakosságának csupán 26,7%-a tudott írni és olvasni, ami alig volt több, mint az egynegyede. A Nógrádi járás községei közül ez az arány csak Debercsény, Alsópetény, Felsőszátok, Szenté és Tereske esetében volt alacsonyabb. A romhányi írástudók aránya a járási főösszegetől is jócskán elmaradt, mintegy 13%-kal.¹⁷ Ebben az esetben viszont Nyilassy Ferenc tudósító álláspontja tükrözte a valóságot, feltételezhetően a községi bíró jobb színben kívánta feltüntetni az írástudók arányát. Összességében véve elmondható tehát, hogy Nyilassy Ferenc levele több szempontból megalapozatlan volt a község iskolájára nézve, mely minden bizonnyal betudható a tudósító hiányos tájékozottságának, ugyanakkor Kis Miklós községi bíró kötelességénél fogva igyekezett a falu védelmére kelni, s nem riadt vissza attól sem, hogy szépíteni kell a kellemetlen arányokon.

Mindent összegezve elmondható tehát, hogy a romhányi elemi népiskola igen nehéz időkben élt meg az 1860–70-es évek folyamán, noha a község igyekezett nagy erőfeszítések árán előmozdítani a népnevelés színvonalát. A romhányi iskolázás története természetesen a későbbi korokban is számos érdekességet mutat, de a fent vázolt vita jól tükrözi, hogy az oktatás színvonalának megítélése örök vitatéma volt a régi időkben csúgy, mint napjainkban.

Mészáros Ádám

„Fejedelem, a fundamentum állt!”

A Nagyenyedi Bethlen Kollégium teljes épületfelújítása

A Bethlen Kollégium csaknem négy évszázados történetében többször és hosszasan építkezett, amit a nehéz idők rombolásai és az új helyzetekhez való alkalmazkodás motivált. Jelenleg a leromlott állapotú műemlék és más épületeinek a felújítása, korszerűsítése, összesen tíz évet vett igénybe (2007–2016). Az enyedi indíttatású költő-tanár, Áprily Lajos *A Fejedelemhez* című versében lírai szavakkal emlékezik meg a századok viharait sokszor nagy emberi és anyagi veszteséggel átvészelő iskoláról. Idézzük: „Szent kincsedből hányszor nem maradt más, / Csak mültra emlékeztető romok, / Hányszor torzulva dermedt az ürbe / Villám sújtotta béke-templomod!”¹

A kollégium mindenkori „lakói” jól tudták, hogy iskolájuk szellemi élete, oktató-nevelő munkája csak békés időkben fejlődhet, jó épületekben és fenntartó forrásokkal. Ezt a gyulafehérvári „akadémiai alapító” Bethlen Gábor fejedelem (1622) és a Nagyenyeden – birtokai középpontjában – „újraindító” (1662) Apafi Mihály is világosan látta. A kollégium a „tragédiák” után újjáéledt. A történelmi idők megszakításos fejlődésre, de lendületes újrakezdésekre ítélték.

¹⁵ Nógrádi Lapok IV. évf. 1876. 21. sz. 3.

¹⁶ Nógrád Megyei Levéltár, Romhány község felekezeti anyakönyvi másodpéldányai 1874–1876. IV–535.

¹⁷ Az 1880. évi népszámlálás adatai. Forrás: <http://konyvtar.ksh.hu/neda/> (2015. március 21.)

¹ Győrfi Dénes: *A Bethlen Kollégium emlékkönyve*. Budapest, 1995. 86.

A nehéz helyzetekben mindig akadtak vezetők, akik elhivatottan cselekedtek. Sokan csatlakoztak hozzájuk, hogy a kollégium a pusztítások nyomán se menjen veszendőbe. Pápai Páriz Ferenc rektor-professzor a XVII. században, vagy gróf Mikó Imre a XIX. században a megsemmisülés szélén álló ősi intézményt képesek voltak, eredményes diplomáciai lépésekkel, kitartással és adományokkal megmenteni és virágzó intézménnyé varázsolni.

A Trianon utáni kollégium földjei nagy részét kisajátították, majd később a kommunizmusban államosították épületeit is. Létalapja elvesztése után egyre máladózó vakolattal, elavult belső berendezéssel, hideg termekkel, sáros udvarral, dűledező kerítésekkel kellett megküzdenie. Ennek ellenére diákjai, tanárai minden időben kitartottak mellette. 1990 után a város többségi iskoláit felújították. 1993-ban váratlanul beomlott a díszterem, ami figyelemkeltő jelzés volt. Megmozdultak a segítő kezek és felújították a II. emeletet. A kollégium épületei azonban továbbra is az elhanyagoltság állapotában maradtak.² Két évtizednek kellett eltelnie, hogy az iskola történetének első nő-igazgatója, Szócs Ildikó (2005–) megtalálja és kimunkálja az életképes megoldásokat a kínáló keskeny, de járható utat.

Kollégiumi séták

Vita Zsigmond a 2000-ben kiadott *Erdélyi sétálóban* így ír a kollégiumba belépő látogató tekintetével az épületekről: „*Szembe velünk az ókollégium (1775-ben épült) bolthajtásos folyosójával kinéz az udvarra és várja az új diáksereget. Talán ezen a falépcsőn jött Kőrösi Csoma Sándor, amikor 1819-ben ázsiai útjára indult. Balra pedig az internátus dísztelen szárnya Barabás Miklóst juttatja eszünkbe. A kiváló rajzos, festő diák tehetsége már 1827-ben, az új kollégium alapkövetételek feltűnt. Őt bízták meg az alapköbe befalazott okmány leírásával. Ez a kisdíák rövidesen korának leghíresebb arcképfestője lett.*”³

Tanári érkezésem az ősi kollégiumba szintén egy sétával történt (1970): „*Belépek az óriás kapun. Kissé nyomasztanak az ódon kollégium komor falai. [...] Este vár a »kiskorházban« a vendégszoba. »Enyedi csend«, most első alkalommal érzékelem. [...] A némaságba hirtelen belezúg az esti csengő hangja, most először számomra is [...] csengetnek, mint a »Hajnal embereinek« indító sorában: »felrázó költögető frissességet áraszt szét a harangnak is beillő nagy csengettyű torka.« Számomra mindenképpen egy új indulást jelzett. [...]»⁴ Akkor még nem tudtam, hogy „éltető hagyományait” hűségesen őrző iskolába érkeztem.*

Folytassuk a sétáló képsorokat a rehabilitáció előtti kollégiumban. Az eltelt 25 év alatt sok turista látogatta a várost, legjelentősebb intézményét, főleg az anyaországból. Mit láthattak? A kollégium felé menet a régi Magyar utcán (ma: Transilvaniei) a Polgármesteri Hivatal régi patinás épületén két román nyelvű emléktáblát, amelyek egyike azt hirdeti, hogy a város a „művészetek otthona”, a másik, pedig hogy a „borok városa.” Mindkettő igaz, avval a kiegészítéssel, hogy Enyed elsősorban mégiscsak, „iskolaváros.” Nagy fejedelmünk nevét viselő magyar iskolája 2022-ben lesz négy évszázados. A valamikori kis mezőváros a kollégium nélkül sohasem vált volna nevezetes településsé. A turista kívülről kopott, de patinás iskolát láthat, homlokzatán kétnyelvű felirattal. Rögtön a belépéskor, balra egy összeállítás az iskola nagyjairól, írókról, majd két térképet, egyiket Kőrösi Csoma Sándor útjáról, és az udvarra felé menet egy másikat az enyedi tanítóképző kárpát-medencei vonzasköréről. Kilépve az udvarra, rögtön balra az alapítók szobrai láthatóak (Bethlen Gábor, Apafi Mihály és Pápai Páriz Ferenc).

Az idegenvezetők rendszerint elmondják hallgatóiknak, hogy több, mint százéves neoklasszikus műemléképület-egységről van szó. A déli szárny főutcai felén látható a kosárvíves kapukeret, zárókövén leveles díszítéssel. A földszinti szegmensíves lépcsőbejáratok szintén eredetiek. A padlásfeljárónak régi faragott ajtaja van. A déli szárny udvari falán egy Bethlen Gábor-emléktábla látható, amit a 300 éves jubileumi ünnepség alkalmából (1922) állítottak latin felirással: „*Si deus pro nobis, quis contra nos?*” (Róma 12,8) (Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk?) A keleti főszárny megépítésével az együttes a város második legnagyobb épülete lett a Vártemplom után. A kétemeletes épületnek eklektikus stílusú főhomlokzatán a „Bethlen címer” látható. Belső udvarra néző félköríves árkádsorait rég beüvegezték. Az első emeleten a Természetrizai Múzeum nagy termében és a Dokumentációs Könyvtár olvasószobájában, valamint a régi rajzteremben (ma iskolai könyvtár) és állítólag a díszteremben is, historizáló, díszítő falfestmények voltak, amelyeket lemeszelték. Régi, kitartó tölgyfalépcsők visznek fel a díszterembe, ahol Kőrösi Csoma-mellszobor (Holló Barnabás alkotása), régi cifra öntöttvaskályhák (2 db) és oszlopok által alátámasztott karzat található.

² Bakó Botond (B.B.): Beindult az iskolafejlesztési program Nagyenyeden. Szabadság 2008 febr. 18. 4.

³ Vita Zsigmond: Erdélyi sétáló. Enyed a történelemben. Csíkszereda. 2000. 168.

⁴ B.B.: Iskoláim. Nyugati Jelen Évkönyv 2005. 231.

Az udvar hátsó felén a patinás „Bagolyvárnak” a jobboldali alagsorában a 2000-ben alapított iskola-történeti múzeum kapott helyet. Déli lépcsőtornyán vannak felfüggesztve a kollégium nevezetes régi csengői, amelyek ma is szólnak, jelzik a szüneteket és a kollégium fontosabb eseményeit. Falain Kemény Zsigmond (1814–1875), Áprily Lajos (1887–1967), Vajna Károly (1851–1990) és Körösi Csoma Sándor (1784–1842), valamint a szélen Fenichel Sámuel (1869–1893) emléktáblái láthatók. A jobboldali részen a 350 éves évforduló emlékére (1622–1972) eléggé szubjektíven összeállított névsorok olvashatók a kollégium néhány nagy egyéniségéről. A keleti szárny mellett egy boltíves kapun kőbe faragott, kisméretű kollégiumi címert fedezhetünk fel, ami valószínűleg a XVIII századi lebontott „négy-szögű nagykollégiumról” származik.

Az udvar végén, az Órhegy alatt a gyenge állapotú, neogótikus stílusú Tornacsarnok az omladozó kiskórház, a Kós Károly tervezte, jó állagú, egyszerű vonalas épület, és a Torockó felé vezető országút mentén az óvoda található. A „tornakert” teraszán, a látványos ballagások színterén egy régebbi Bethlen-szobor áll, amit a külföldi vendiákok gyűjtése alapján állítottak 1982-ben. A Kós-épületet a 350 éves évfordulón (1972) felújították és termeibe laboratóriumokat telepítettek. A valamikor tanári lakásokból kialakított étkezde (vityi) az autós kijárat felé, talán az egyik legelhasználtabb állapotú épület. Jelenleg is több mint száz bennlakó tanuló étkezik falai között. Az itt tanulókat, dolgozókat nem a megszokott falak, hanem a kollégium szelleme élteti. Mindenki előtt világossá vált, hogy épületeit nem foltozgatásokkal, hanem egy teljes felújítással lehet csak megmenteni.

Épületek és építkezések a történelmi korokban

Az 1622-ben „akadémiai rangra” emelkedett iskola épületét Gyulafehérváron, János Zsigmond fejedelemisége alatt építették (1570–1571) nyugati mintára, hiszen a haladó német fejedelmek a „kollégium” jellegű iskolákat szekularizált egyházi javakból újították fel. Hasonlóan az európai egyetemekhez, a protestáns felsőfokú iskolák Erdélyben is káptalani intézményekből keletkeztek. Ezt az épületet használta fel Bethlen Gábor fejedelem, hogy álmát megvalósítva, fokozatosan egyetemi szintű intézményt alakítson ki benne. A szellemi megújulást szolgálták a nyugat-európai meghívott tanárok, majd a Hollandiából hazatérő Apáczai Csere János, aki anyanyelven közvetíti hallgatói számára a tudást.⁵ Bethlen Gábor hatezer forintos adományából reneszánsz stílusú egyemeletes-nyeregtetős, belső udvaros új épületet emelnek, kosáríves ablaksorral. Az épület ma is áll és katonai központként működik.

Harminchat évvel a megalakulás után a török–tatár dúlások (1658–59) következtében a gyulafehérvári „Academicum Collegium” épületét csaknem elpusztítják. A diákság elmenekül és átmenetileg a már Kolozsváron oktató Apáczai Csere János iskolájában talál menedéket. 1662. október 6-án Bethlen János kancellár történetíró javaslatára megtörténik az Apafi-féle áttelepítés, amit az 1682-es református zsinat szentesít. Közben a helyreállított gyulafehérvári épületbe az elűzött sárospataki református kollégium diákjait és tanárait fogadták be.⁶ „Az Enyeden működő iskola gyulafehérvári eredetű jogait, örökségét a restauráló Habsburg uralom is kénytelen tudomásul venni. A Lipót-féle diploma leszögezi, hogy az egyházi káptalani javak a kollégium birtokában maradnak.”⁷

Kezdetben Nagyenyeden, a Bethlen-kastéllyal szemben levő ún. „váradai házat” vették meg, és városi házakat is használtak. A tanárok szálláshelyül maga a kastély és a hozzá tartozó épületek szolgálták. Később az átellenben fekvő területen készültek a kollégium első saját épületei.⁸ A fentiekre utaltak a XX. század elején pl. a pincefelfjáratnál még látható P.P.F. jelzések, amelyek a kollégium hajdani neves rektora, Pápai Páriz Ferenc nevének kezdőbetűi.⁹

A kuruc világban, a Rákóczi-féle szabadságmozgalmak idején a labancok dúlásai közben (1704, 1707) az épületek súlyosan megrongálódnak. Pápai Páriz Ferenc és Enyedi István visszatérésekor az 1710-es években fogtak hozzá az újabb berendezéshez.¹⁰ A fontosabb javításokat, tatarozásokat végezték el. Egyféle felújítás képe jelenik meg a dokumentumokban. Pápai Páriz Ferenc, fia és gróf Teleki Sándor II. György angol királyhoz fordulnak támogatásért, akinek az engedélyével gyűl össze az építéshez szükséges összeg. Ez volt az ún. „angol pénz”.¹¹ Kezdetben teljes újjáépítésről nem is beszélhe-

⁵ Bakó Béla: Az erdélyi academicum collegium keletkezése körüli ellentmondások. Korunk 1977. XXXVI. évf. 5. sz. 407.

⁶ B.B.: Kedves Barátom! Sárospatakiak gyulafehérvári éve. Szabadság 2004 dec. 1. 6.

⁷ Bakó Béla i. m. 407.

⁸ P. Szathmáry Károly: A gyulafehérvári-nagyenyedi Bethlen főtanoda története, Nagy-Enyed, 1868. 76–77.

⁹ Vita Zsigmond: Művelődés és népszolgálat. Az építkező kollégium a XVIII században. Bukarest, 1983. 44.

¹⁰ Vita Zsigmond: Az enyedi kohó. Az építkező kollégium a XVIII. században. Budapest, 1986. 201.

¹¹ P. Szathmáry Károly i. m. 12.

tünk, inkább lakhatóvá tételről volt szó. A hosszú békés időszakot, 1848-ig a „kollégium fénykorának” szokták tekinteni. Eközben folytak az elhúzódo építkezések. Felépül az ún. „négy szárnyú épületegyüttes”, amelynek része a régi „nagykollégium” (1720–1743). A belső udvaros épületben lakoszobák és tantermek egyaránt voltak. Később, az 1948–49-es események után, annyira leromlott, hogy 1884-ben lebontották. Az 1775-ben épített egyemeletes épület, a hajdani „kiskollégium” viszont megmaradt. A marosvásárhelyi Paul Schmidt („Paul pallér”) építette, akinek a terve is megvan a Teleki Téka levéltári anyagában. Az eredeti terv helyett, egy barokk árkádos folyosóval ellátott manzárd fedeles, tornacsarnok felé néző egyemeletes épület készült.¹² Az idők folyamán többször kijavították, de használatban maradt (ma: Bagolyvár). Jelenleg a legrégebbi épületnek számít és bennlakás céljaira, zeneteremnek és újabban cserkészközpontnak, valamint iskolamúzeumnak használják. Hosszú tervezgetés után megindul a kollégium új épületeinek, az új „nagykollégiumnak” az építése. Először a „déli szárnyat” húzzák fel két emelettel (1827–1836).

A XVIII. és XIX. századokban volt egy érdekes szokás: a fokozatosan kialakuló épületekben nevesítették a termeket. Az ún. „négy szárnyú kollégiumban” „*a szobák bibliai vagy pedig nyugati protestáns egyetemi városok neveit kapták, pl. Corintus, Ephesus, Thesalia, Sidon, Bethel, Frankfurt, Berlin, Croninga.*” Később, 1776 után Párizs, Danzing, Nápoly, Utrecht, Salernium, Edinburg, Pétervár. Bécs egyetlen terem nevét sem ihlette. E névadásokban az erdélyi, enyedi diákok nyugati tapasztalatai, és a történelmi múlt is szerepet játszottak.¹³

Az 1849-es enyedi városusztítás és vérengzés a kollégium épületeit lakhatatlanná tette. Újabb válsághelyzet alakult ki. A tanítás szünetel egy évig, majd szinte a romok között indult el, Vajna Antal és Incze Dániel tanárok vezetésével. Az újjáépítéshez ismét az „angol pénz” kamatait használták fel, de szükség volt a helyi akaratra és lelkesedésre is. 1863-ban felépül a tanítóképzés céljaira a mai „elemi” épülete. A déli szárnyat megfelelő felújítás után kiegészítik, majd összekapcsolják a „keleti” vagy főszárnyal. Szalay Ferenc nagyszabedényi építő nyeri a pályázatot és a kivitelezést is ő bonyolítja le. 1884. szeptember 23-án tették le az alapkövét, majd 1886-ban jórészt birtokba vették az épületet. A teljes építkezés 1889-ig tartott.¹⁴ 1912–13-ban az épületekbe bevezetik a villanyvilágítást és a vízvezetékét. A déli szárny nyugati végén ma is láthatók az ún. „falkötő kulcsok”, ami azt bizonyítja, hogy gondoltak egy nyugati szárny megépítésére is, ez azonban soha nem valósult meg. Az építkezés a XIX és XX. században is tovább folytatódik. 1820-ban megépítik az étkezdét. 1896-ban a Tornacsarnokot, majd a „kiskörházat” (1906) és végül az ún. „Kös-épületet” (1936–38). Evvel kialakul a kollégium mai épületegyüttese.

Egy szerződés kötés margójára

A „Regionális Operatív Program” keretében megvalósult ún. „haszonkölcsön szerződés” feltételeiről 2008-ban állapodtak meg az Erdélyi Református Egyházkerület mint tulajdonos, és a nagyenyedi önkormányzat mint bérlő, valamint a Bethlen Gábor Nemzeti Kollégium mint végrehajtó. Pap Géza akkori református püspök nyilatkozott a szerződésről: „*Markó Béla, az RMDSz elnöke és jómagam a jogszabályi előírásoknál hosszabb távú szerződés megkötését tartottuk szükségesnek az ingatlan felújítás feltételeként.*”¹⁵ A szerződés időtartamát kezdetben 12 évre állapították meg, majd 2009-ben kiterjesztették 25-re. A bérlő vállalta azt, hogy a kollégium épületeit, az udvart, a sportpályát eredeti történelmi rendeltetésének megfelelően használják, vagyis magyar nyelvű oktató-nevelő munkára. A Tanács nem fizet bért erre az időszakra, de fedezi az iskola fenntartási költségeit.¹⁶ Az egyház a Dokumentációs Könyvtárat, a Természettudományi Múzeumot és a pincét nem adta bérbé a Tanácsnak, tehát a tervezést és a felújításukat is vállalta.¹⁷

A szerződést négy műemléképület rehabilitációjára kötötték meg: a két főépületre (déli és keleti szárny), az ún. Bagolyvárra (a régi kiskollégium) és a gyakorló elemre. A régi-új tulajdonos az Erdélyi Református Egyházkerület és az érdekelt felek közötti megállapodás, pályázati úton Európai Unió pénzalappal és 2 %-os önrésszel teremtette meg az anyagi feltételeket. Kató Béla református püspök végig aktív partnere volt az előkészítésnek és a munkának.

¹² *Vita Zsigmond* i. m. 171.

¹³ *Vita Zsigmond* i. m. 1983. 51–52.

¹⁴ Bethlen-Kollégium Legújabb Története. Kiadta a Főiskolai Elüljáróság, Nagyenyed, Cirner és Ligner Könyvnyomdája, 1896. 33.

¹⁵ *B. B.*: Pontosít az RMDSz. Szabadság 2008. szept. 15. 3.

¹⁶ *B. B.*: Beindult az iskolafejlesztési program Nagyenyeden. Szabadság 2008. febr. 18. 4.

¹⁷ *Sándor Boglárka Á.*: Bethlen-Kollégium: sok por, számos kérdés és hatmillió euró. Szabadság 2012. jún. 21. 13.

A nagy építkezés humán biztosítója akkor született meg, amikor a kollégiumba került Szatmári Szócs Ildikó kémia–fizika szakos tanár (református papleány), aki a 90 utáni „tisztuló, vitakozó” iskolai évek elteltével a cselekvés útjára terelte a leromlott épületek sorsát. A legjobbkor érkezett meg a kor embere, akit a közvélemény is elfogadott, és aki nem hozott magával 1990 előtti félelmeket és bizonytalanságokat. Képes volt „megszólítani” a tantestületet és csapatot szervezni maga körül. 2004 decemberében nevezték ki, 14 éves didaktikai gyakorlattal és több mint három éves aligazgatósági tapasztalattal.¹⁸ Új időszak kezdődött a kollégium életében, amelyben a fiatal, határozott, jó diplomáciai érzékel megáldott iskolavezető egyik vállalt főfeladata volt a nem halasztható teljes felújítás. A rehabilitáció beindításához sok ellentmondás közepette kellett kimunkálnia az érdekelt felek közötti egyetértést, akik azelőtt alig álltak szóba egymással. Nehéz viták árán gyakorlati mederbe jutott az elvi egyezség, amelyben a tulajdonos (Református Egyházkerület), a bérlő, valamint az érdekvédelmi szervezet (RMDSz) és a megyei, illetve a központi bukaresti szervek végül partnerekké váltak. Ebben fontos szerepet játszott Mihai Horatiu Josan enyedi liberális polgármester kitaró pozitív hozzáállása.

A megvalósíthatósági tanulmányt Maksz Ádám, a Református Egyházkerület műszaki előadója vezetésével szervezett szakembergárda készítette. Időben sikerült benyújtani a pályázatot, amely nyertes lett. Ezt követte a kivitelezési terv elkészítése.¹⁹ A költségeket a tulajdonos egyház állta. Krecsák Albert enyedi alpolgármester, a rehabilitációs törekvések kitaró támogatója, a 2010. februári „Áprily-esten” a Dr. Szász Pál Magyar Közösségi Házban örömmel jelentette be, hogy Bukarestben a Fejlesztési Minisztériumban aláírták a rehabilitáció tervezetét. Másnap megyei aláírással (Közép-Erdélyi Fejlesztési Régió) is ellátva Szócs Ildikó már kezében tartotta a kész dokumentumot.²⁰ A hosszúra nyúlt versenyztetés (licit) a biztrai származású Newamport cégnek kedvezett, amely 6,4 millió euró értékű beruházás megvalósítására vállalkozott.

A felújítás krónikája

2007–2009. A tízéves rehabilitációt a kolozsvári *Szabadság* napilap tudósításai végig nyomon követték. Az átfogó felújítás előtt egyenként az óvoda épületét (2007–2009), majd a Tornacsarnokot (2009) és végül az étkezdét (2011) újították fel, helyi, egyházi és anyaországi forrásokból, pontosabban a Bethlen Gábor Alaphoz benyújtott pályázatokkal, amelyekben Brendus Réka, enyedi vendiák a Nemzetpolitikai Felelős Államtitkárság főosztályvezető-helyettese támogatta az iskolát. Az Erdélyi Református Egyházkerület saját erőből a konviktus konyharészlegét modernizálta. Az óvoda épületét állami alapokból sikerült újjávarázsolni, a műemlék Tornacsarnokot pedig egy önkormányzattal közösen benyújtott pályázat révén rehabilitálták.²¹

2011 júniusában egy kamion rakterét betöltő, jó állapotú svéd iskolabútorok érkeztek a kollégiumba. Gergely Balázs, az EMNT közép-erdélyi régiójának elnöke járt Svédországban, ahol a Svédországi Magyarok Országos Szövetsége (SMOSz) felajánlására válaszolt. Egyeztetett Pap Géza püspökkel, akinek javaslatára a felújítás előtt álló Bethlen Kollégiumra esett a választás. A bútorokat a II. emeleten helyezték el.²²

2012 júliusában a sok diákemléket is idéző ún. „kiskórházat” lebontották, mert már javíthatatlan állapotba került. 1997-ben a 375 éves évfordulón került volna rehabilitációra, de a megyei tanfelügyelőség az erre szánt pénzt más célra használta fel.²³

2013 júniusában született meg a rehabilitáció első kézzelfogható eredménye, amikor az elemisták, kb. száz tanuló és tanítóik berendezkedtek a kívül-belül megújult ősi épületükben. Ekkor az építők már a főépület déli szárnyán dolgoztak, ahol a bennlakók megújított modern szobáit alakították ki. Közben kicsereélték a teljes fűdém szerkezetet és csatornahálózatot. Megkezdődött a keleti főszárny felújítása is. Ekkor történt meg az első nagyobb „belső átköltözés”, hiszen a keleti szárny és a Bagolyvár minden munkába még nem vett termét ki kellett használni, hogy a tanórák zökkenésmentesen folytatódhassanak.²⁴ A régi, 218 éves Természettudományi Múzeum, valamint a mindössze 13 éves igen látogatott Is-

¹⁸ B. B.: Kinevezték a 383 éves Bethlen Kollégium első igazgatónőjét. *Szabadság* 2005. jan. 5. 6.

¹⁹ *Somogyi Botond*: Nemsokára kezdődhet a Bethlen Kollégium felújítása. *Üzenet* 2011. febr. 15. 4–5.

²⁰ B. B.: Rehabilitálják a Bethlen Kollégiumot. *Szabadság* 2010. nov. 17. 6.

²¹ *Dézsi Ildikó*: Megújult a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium konviktsa. *Szabadság* 2011. jún. 14. 1, 4.

²² B. B.: Svédországból kapott bútorokat a kollégium. *Szabadság* 2011. jún. 25. 4.

²³ B. B.: Bontás és megújulás a várban és a kollégiumban. *Szabadság* 2012. júl. 21. 13.

²⁴ B. B.: Felújított épület, nagyobb diáklétszám Nagyenyeden. *Szabadság* 2013. szept. 19. 13. old.

kolatörténeti Múzeum 2013-ban ideiglenesen bezártak. Kiállított anyagaikat levédték és raktározták. A Bethlen Dokumentációs Könyvtár is bezárta ajtaját.²⁵

2014-ben költöztek be a tanulók a déli szárny felújított bennlakásos részébe és a tantermekbe. Díszterem hiányában továbbra is a Vártemplomban tartották a szokásos évnvítót. Ekkor az iskolai élet elsősorban a déli szárnyban zajlott. Gyarapodott a bennlakó tanulók létszáma. 120 tanuló került új „otthonba”, ahol ezentúl 6–8-as létszámú, külön fürdővel ellátott szobákban laktak. Saját fűtőközpont gondoskodik a meleg környezetről. Ekkor a tanítás a kész déli szárnyban és a részben felújított Bagolyvárban zajlott. Lekerültek a védőburkolatok a fejedelmi szobokról.²⁶ Egyházi erővel felújították a Dokumentációs Könyvtár olvasótermének és a Természettudományi Múzeum freskóit. A keleti szárnyban tovább folytatódtak a ütemtervhez képest jelentős késésbe került munkálatok. A kivitelezés ekkor mindössze 72%-os volt. Sikerült 10 hónap törvényes hosszabbítást kieszközölni.²⁷

A Bethlen Kollégium (Bakó Botond felvétele, 2015)

2015 őszén, a számottevő haladás mellett (90 %-os készenlét), a kivitelező cégnek még egy kéthónapos halasztást hagytak jóvá a befejezéshez. December 15. volt a végső határidő, amit kéthetes elszámolási időszak követett az uniós pénzalappal. Nyári kihagyások miatt mégsem sikerült időre befejezni a munkálatokat. Benépesült a keleti főszárny baloldali része. Ekkor vették birtokukba a tanárok a két teremből a déli szárnyban kialakított új tanári szobát. Hátráltató tényező volt az igen elhanyagolt elektromos hálózat teljes megújítása is. Székelyföldi munkások végezték el a keleti szárnyban a régi tölgyfalepcsők felújítását. Folytatódtak a külső vakolási munkálatok. A keleti főszárny Bethlen utcai részét még november-decemberben is vakolták.²⁸

2016 januárjától egy határidőn túli utolsó hosszabbítással, külön szerződéssel és az Enyedi Tanács anyagi hozzájárulásával folytatódtak a munkálatok. A késésért a kivitelezőt megbírságotlák, hiszen az „új kiegészítő költségvetés” érzékenyen érinti a helyi tanács terveit. Az elmaradt munkálatokat (a Bagolyvár ajtóit és ablakai, a Díszterem, a főbejárat, az udvar rendbetétele, lekövezése, kisebb javítások, utómunkálatok) legkésőbb június 30-ig kell befejezni. A tanulók most már egy januári-februári átköltözéssel birtokukba vették az egész keleti főszárnyat és az első interaktív táblát is beszerelték a matemati-

²⁵ B. B.: „Szunnyadó” gyűjtemények az újuló Bethlen-kollégiumban. Művelődés 2014. LXVII évf. 8. sz. 23.

²⁶ B. B.: Benépesült az enyedi kollégium déli szárnya. Szabadság 2014. szept. 20. 5.

²⁷ Nagy Hintós Dianna: Templomfelújítás Kolozsváron és Széken, iskolatatarozás Nagyenyeden. Szabadság 2014. dec. 24. 17.

²⁸ B. B.: Bethlen Gábor Kollégium: két hónap halasztás az épület-felújítás befejezésére. Szabadság 2015. okt. 20. 4.

ka kabinetbe, majd március hónap folyamán további 29 került a helyére. Az iskolai könyvtár is vissza-költözött régi helyére, az ún. „rajzterembe”.²⁹

Epilógus

A kollégium épületeinek legátfogóbb, tájainkon egyedi rehabilitációja a végéhez közeledik. A munka minőségét az idők szava dönti el. Az 2015–16-os iskolai év második félévében a kollégium „lakói” jó körülmények között kezdték meg a munkát. A rehabilitáció „hétköznapi hősei”, a diákok és tanárok a sok „költözködés” után szervezeten vették birtokukba újjávarázsolt otthonukat. Az ún. „digitális nemzedék” a szakteremrendszerben találta meg a helyét. A bennlakás „diákbarát” jellegűvé vált. Az új tanári szoba funkcionális, központi fekvésével közelebb került a diákokhoz, az adminisztrációhoz és az iskolavezetőkhez. A kabinet rendszerű oktatással új terek nyíltak a színvonalasabb és hatékonyabb oktató-nevelő munkához. Lelőve és zöld övezettel az udvar is kezd felvenni új arculatát. A szakoktatás felé tett lépésekkel a kollégium szélesíti kínálatát. A szülők, iskolabarát felnőttek, vendiákok felé irányuló, összetartó programjaival alappillére az „*alakuló nagyenyedi szórványszigetnek*”, amely a dél-erdélyi „szétszórtság” közepette is a fennmaradás, az identitás megőrzésének a záloga.³⁰ Ősszel, iskolakezdés után nagyszabású vendiák-találkozóval ünneplik majd a XXI. század korszerű enyedi magyar iskolájának a megszületését. Felerősödik az alapítónak szánt költői üzenet: „*Fejedelem, a fundamentum állt!*”

Bakó Botond

Honismereti komplex tehetségsegítő műhely megvalósulása Szekszárdon

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

EMBERI ERŐFORRÁS
TÁMOGATÁSKEZELŐ

Nemzeti
Tehetség Program

2015 nyarán jelent meg egy pályázati lehetőség (NTP- KKI-B-15) a köznevelési és a kulturális intézményekben működő tehetséggondozó programok támogatására. A program (pályázati azonosító: NTP-KKI-B-15-0019) az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatásával, az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő lebonyolításában, a Nemzeti Tehetség Program keretében valósulhatott meg.¹ A Szekszárdi Garay János Gimnázium nagy örömmel olvasta a kiírást, ugyanis rögtön láttuk, hogy a pályázat jó lehetőséget biztosít egy tehetségsegítő program megvalósulásához.

Gimnáziumunk akkreditált kiváló tehetségpont. Évfolyamonként általában négy párhuzamos osztályunk van, évtizedek óta nagy hangsúlyt fektetünk a komplex tehetséggondozásra. Nagyon fontos, hogy a munkaközösségeinkben a tanórai és tanórán kívüli formákat össze tudjuk hangolni a hatékonyság érdekében. A történelem munkaközösség évtizedek óta valamennyi fontos tantárgyi versenyen országos eredményekkel büszkélkedik, az általunk szervezett tehetséggondozó programokon tanulóink szép számban és nagy kedvvel vesznek részt. Iskolánkban hosszú idő óta működik humán specializációs csoport (9–10. évfolyamon két fakultációs óra). Az emelt szintű érettségi vizsgát is legnagyobb arányban ők választják, és a tantárgyi versenyeken indulók között is szép számban találhatjuk meg a humán csoport tagjait. Más tehetségsegítő programok mellett az iskolában 2009 óta működik honismereti szakkör, amelyen elsősorban a humán érdeklődésű tanulók és a humán specializációs csoport részvételére számítunk. A Garay Gimnázium jó kapcsolatot épített ki a honismeretben élenjáró helyi és országos szervezetekkel, például a Honismereti Szövetséggel és a Tolna Megyei Egyed Antal Honismereti Egyesülettel. Ennek szép példáját mutatta az elmúlt év nyarán együttes munkával szervezett XLIII. Országos Honismereti Akadémia, amelynek a városunk és a gimnáziumunk adott otthont, s diákjaink, illetve a szakköri tagok közül 40 tanuló vett részt a szervezésben és a lebonyolításban. A szakkör, amelynek a vezetését e sorok írója látja el, évek óta szervez múzeum- és közintézmény-látogatást, versenyeket, kirándulásokat, temetőlátogatást, s egyéb programokat.

²⁹ B. B.: Félév hosszabbítás a Bethlen Kollégium felújítására. Szabadság 2016. jan. 16. 6.

³⁰ B. B.: Alakuló szórványsziget pillérei. Korunk 2014. III. évf. 6 sz. 87.

¹ A pályázat megvalósításra 1 800 000 Ft-ot nyertünk.